

Судова експертиза у справах адміністративної юрисдикції: порівняльний аспект у різних видах судочинства

Олена Клівак

судовий експерт з правом проведення будівельно-технічних, земельно-технічних, оціночно-будівельних та оціночно-земельних експертиз; не є працівником державної спеціалізованої установи; вул. Мрії, буд. 12-М, офіс 17, м. Київ, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-9960-6318>, e-mail: a_klivak@ukr.net

У тезах досліджено роль судової експертизи в адміністративному судочинстві з урахуванням публічно-правової природи спорів. Обґрунтовано допоміжний характер експертного висновку та межі компетенції експерта.

Ключові слова: експертиза; адміністративне судочинство; порівняльний аналіз; межі повноважень експерта.

Forensic Examination in Administrative Jurisdiction Cases: a Comparative Aspect in Different Types of Judicial Proceedings

Olena Klivak

The theses analyze the role of forensic examination in administrative proceedings, considering the public-law nature of disputes. The report substantiates the auxiliary role of the expert opinion and emphasizes the limits of the expert's competence.

Keywords: expertise; administrative proceedings; comparative analysis; limits of expert authority.

Судова експертиза є одним із ключових інструментів визначення фактичних обставин у судовому процесі, що потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Нормативне регулювання прав та обов'язків судового експерта в адміністративному, цивільному, господарському та кримінальному судочинстві характеризується значною уніфікацією, що формує уявлення про універсальність процесуальної ролі експерта незалежно від виду юрисдикції. Водночас саме на рівні реалізації цих прав і обов'язків виявляються суттєві, хоча й формально непомітні відмінності, зумовлені природою відповідного судового процесу та предметом судового розгляду. Особливої уваги ці питання набувають в адміністративному судочинстві, де предметом розгляду є спори у сфері публічно-правових відносин, а суд здійснює захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [1—4].

Актуальність дослідження ролі судової експертизи в адміністративному судочинстві зумовлена практикою механічного перенесення підходів, характерних для цивільного, господарського або кримінального процесу, без урахування специфіки адміністративної юрисдикції. Таке перенесення нерідко при-

зводить до переоцінки ролі експерта, виходу за межі його компетенції та, як наслідок, зниження доказового значення експертного висновку.

Мета дослідження — аналіз ролі експертизи в адміністративному судочинстві крізь призму порівняння положень усіх кодексів.

У всіх видах судочинства експертиза належить до засобів доказування та нею користуються для з'ясування обставин, які неможливо встановити без застосування спеціальних знань. Водночас процесуальна природа спору безпосередньо впливає на місце експертизи в системі доказів.

У цивільному та господарському процесах експертиза здебільшого спрямована на встановлення фактичних обставин приватно-правового характеру, і суд зазвичай посідає пасивну позицію. У кримінальному процесі експертиза має ключове значення для доказування обставин злочину, її призначення суворо регламентоване, а допустимість і належність висновків підлягають ретельному контролю.

Адміністративне судочинство посідає проміжне місце в системі судочинства, поєднуючи риси приватних і публічно-правових процедур: експертизу застосовують для визначення фак-

тичних обставин, необхідних для оцінювання правомірності рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень [1].

Принципова відмінність між адміністративним і, до прикладу, цивільним судочинством проявляється в ролі суду в доказуванні.

У цивільному процесі доказування належить сторонам, а суд здебільшого виконує роль арбітра, утручаючись лише в передбачених законом випадках. В адміністративному судочинстві суд має активну процесуальну роль: він може пропонувати надати додаткові докази та збирати їх із власної ініціативи. Водночас КАС України обмежує втручання суду на користь позивача: докази в нього можна витребувати лише для підтвердження порушення прав, свобод або інтересів. За відсутності таких доказів справа вирішується на підставі наявних матеріалів, що підкреслює активну роль суду в захисті особи в публічно-правових спорах.

Щодо експертного висновку як окремого виду доказів варто зазначити, що права та обов'язки експерта, повноваження суду та процесуальні можливості сторін у різних видах судочинства значною мірою уніфіковані, створюючи ілюзію однакового функціонування експертизи. Насправді відмінності полягають не у формулюваннях норм, а у функціональному навантаженні експертизи, зумовленому природою юрисдикції: в адміністративному судочинстві висновок експерта має допоміжний характер та свого роду підвищені вимоги до дотримання меж компетенції.

Відповідно до КАС України експертиза призначається лише за потреби в спеціальних знаннях і не замінює оцінку доказів та вирішення правових питань. Суд в адміністративному процесі має активну роль: він оцінює докази, пропонує надати додаткові та забезпечує повне й об'єктивне з'ясування обставин. Водночас значна частина питань може мати оцінний або правовий характер, що підвищує ризик формулювання питань до експерта в такий спосіб, що вони передбачають правове оцінювання дій органу влади, і як наслідок — утягування експерта у вирішення питань, що виходять за межі його компетенції.

Порівняння процесуальних кодексів свідчить про наявність спільних рис у порядку

призначення експертизи, а також про принципові відмінності, зумовлені характером відповідного судочинства.

У цивільному та господарському процесі сторони можуть впливати на формулювання питань до експерта та вибір експертної установи, а суд утручається лише у разі очевидної невідповідності питань предмету доказування. У кримінальному процесі призначення експертизи суворо регламентоване, коло питань обмежене предметом доказування, а висновок експерта підлягає підвищеному процесуальному контролю, оскільки може безпосередньо впливати на долю людини (підозра — обвинувачення — вирок) та стати підставою для обмеження прав (затримання, арешт, обшук, конфіскація).

Адміністративний процес поєднує риси цивільного та кримінального: суд активно формує предмет доказування й визначає необхідність експертизи, водночас сторони можуть подавати власні висновки. І тут важливо чітко визначати межі експертного дослідження, оскільки експерт не може оцінювати правомірність рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень: це винятково компетенція суду. Ігнорування цього може призвести до неприпустимого втручання експерта в правову оцінку.

Які ризики переоцінки ролі експертизи та виходу за межі повноважень експерта в адміністративному судочинстві?

Порівняльний аналіз кодексів дає змогу виокремити типові ризики, характерні саме для адміністративного судочинства. Поміж них:

- формулювання питань, що містять правові категорії або передбачають висновки щодо законності або обґрунтованості рішень суб'єктів владних повноважень;
- розширення експертом предмета дослідження шляхом аналізу рішень, дій або обставин, які не охоплені ухвалою суду та не входять до предмета доказування (висновки про «системні порушення» тощо);
- застосування оціночних суджень, які не ґрунтуються винятково на спеціальних знаннях.

Такі помилки призводять до зниження доказового значення висновку експерта, необхідності призначення повторних експертиз та затягування розгляду справи. У ширшому контексті це негативно впливає на довіру до інституту судової експертизи в адміністративному судочинстві.

Отже, застосування судової експертизи в адміністративному судочинстві має свої особливості, зумовлені публічно-правовим характером спорів та активною роллю суду. На відміну від цивільного, господарського та кримінального судочинства, в адміністративному процесі висновок експерта не може розглядатися як основний або визначальний доказ та не може підміняти собою судове оцінювання правомірності рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень.

Порівняльний аналіз процесуальних кодексів свідчить про необхідність обережного та зваженого підходу до призначення й проведення експертизи в адміністративних справах. Чітке дотримання меж компетенції експерта та розуміння допоміжної ролі вис-

новку експерта є запорукою ефективного застосування спеціальних знань і забезпечення справедливого судового розгляду.

Перелік джерел посилання

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 29.01.2026).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 29.01.2026).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 29.01.2026).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 29.01.2026).